

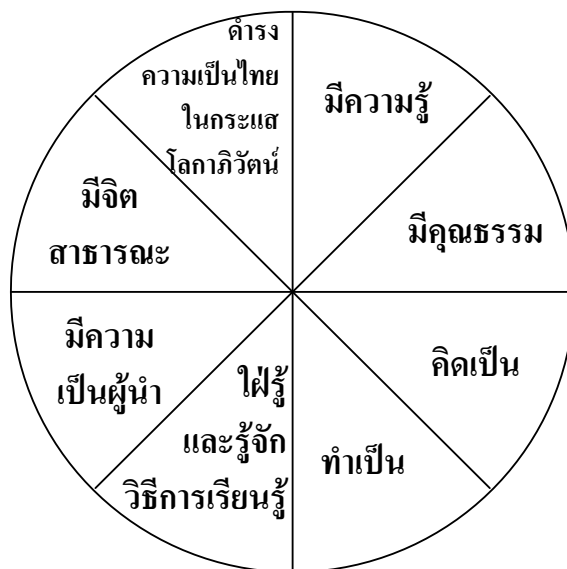
บัณฑิตอุดมคติ

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประมวล สุทธิจารุวัฒน์

ร่างฉบับที่ 1 วันพุธที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553

ข้อเขียนฉบับนี้ ได้รับแรงบันดาลใจจากเอกสารเผยแพร่ภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งผมได้รับแจกในการประชุม คณบดี ครั้งที่ 2 / 2553 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นร่าง “คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์” ของจุฬาฯ ซึ่งคณะทำงานของท่านรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิตได้ยกร่างขึ้น เพื่อเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาให้ความเห็น เพื่อประกาศใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนของจุฬาฯ ในอนาคต ให้สามารถสร้างนิสิต ให้มีคุณลักษณะตามที่กำหนด บังเอิญในวันนั้นผมได้รับการมอบหมายจากท่านผู้อำนวยการสถาบันการขนส่ง ให้เข้าประชุมแทน เนื่องจากท่านติดภารกิจในอีกการประชุมหนึ่ง ผมจึงได้มีโอกาสรับรู้แนวความคิดที่กำลังอยู่ในระหว่างกระบวนการปรับแต่ง ยังไม่ถูกประกาศใช้ และจนถึงวันที่ผมกำลังเขียนข้อเขียนนี้ (3 กุมภาพันธ์ 2553) ผมก็ยังไม่ทราบว่าที่ประชุมคณบดี ท่านมีมติอย่างไรกับร่างดังกล่าว

ในเบื้องต้น ผู้ร่างมีแนวคิดกำหนดไว้ในสาระสำคัญของ “บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมโลก มีความรู้ มีคุณธรรม คิดเป็น ทำเป็น ใฝ่รู้ และรู้จักวิธีการเรียนรู้ มีความเป็นผู้นำ มีจิตสาธารณะ และดำรงความเป็นไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” โดยแสดงแนวความคิดเป็นแผนภาพ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 : ร่างคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ของจุฬาฯ (13 มกราคม 2553)

แต่ละคำสำคัญทั้ง 8 คำ ท่านก็ได้มีเอกสารนิยาม คำอธิบาย เพื่อชักชวนทำความเข้าใจ จำแนกออกเป็น 3 ระดับความเข้มข้น คือ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี โท และเอก ประมาณ 3 หน้ากระดาษ A4 เมื่อผมได้อ่าน และรับทราบรายละเอียดของร่างดังกล่าวจากการประชุม เรียนตามตรงว่าผมไม่ค่อยรู้สึกประทับใจนัก แม้ว่าแต่ ละถ้อยคำที่อยู่ในเอกสาร โดยเฉพาะในตัวแบบที่แสดงในรูปประกอบจะเป็นคำที่มีความหมายในทางดี มากกว่าทางเสียหาย เป็นคุณลักษณะที่ดี มากกว่าคุณลักษณะที่ไม่ดี แต่ก็ทำให้รู้สึกถึงการจับแพะชนแกะ เอา คำสำคัญที่กำลังอยู่ในกระแสนิยมของสังคมมายั่วรวมกันไว้ในคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์

ต่อเมื่อได้ไตร่ตรองอย่างละเอียดแล้ว ก็พบว่าตัวแบบดังกล่าวมีความบกพร่องที่ไม่ได้แสดงให้เห็นปรัชญา การศึกษาอย่างที่สากล หรือแม้แต่ชาวพุทธอย่างคนไทยเราถ่ายทอดสั่งสอนกันมาหลายชั่วอายุคน คำว่า “มี ความเป็นไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” ที่ปรากฏอยู่ในตัวแบบดูจะเลื่อนลอยมากกว่าจะทำให้ผมบังเกิดความรู้สึก ซาบซึ้งเห็นคล้อยไปกับผู้ยกร่างด้วย

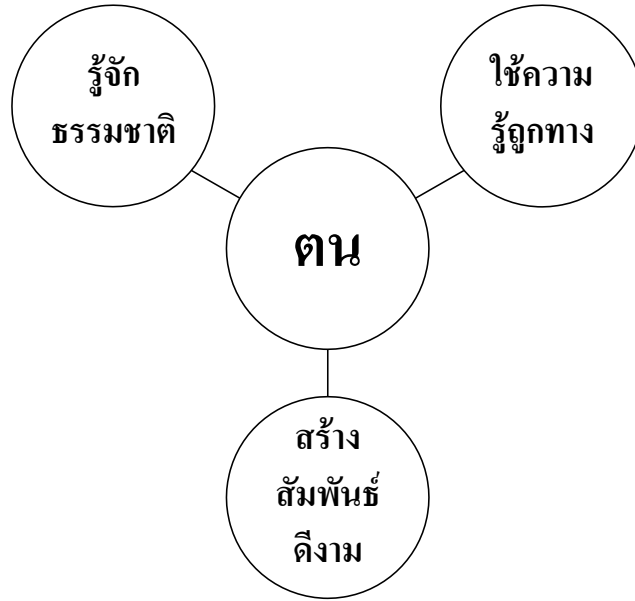
แวบแรกที่ได้เห็น ทำให้ผมระลึกถึง “หลักการศึกษามบูรณ” ของอดีตท่านผู้อำนวยการธรรมสถาน ของจุฬาลงกรณ์ ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ซึ่งท่านได้เมตตาถ่ายทอดความรู้ให้ในการบรรยายครั้งหนึ่งของกิจกรรมการ สัมมนาอาจารย์ใหม่ ของจุฬาลงกรณ์ (กันยายน พ.ศ.2539) เมื่อแรกที่ผมได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่ภาควิชา วิศวกรรมอุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จนถึงปัจจุบันผมยังคงเก็บรักษาเอกสารประกอบการบรรยายซึ่ง เป็นสำเนาจากต้นฉบับลายมือเขียนของท่านอาจารย์ระวี ไว้อ่านเตือนใจอยู่เรื่อย ๆ

ข้อความที่ผมจะเรียบเรียงต่อจากนี้ หลายส่วนผมคัดลอกจากข้อความต้นฉบับเดิม โดยไม่พยายามแก้ไข เนื่องจาก เห็นว่าอาจารย์ระวี ท่านใช้คำได้สวยงาม กินใจลึกซึ้ง เหมาะสมดีอยู่แล้วครับ

อาจารย์ระวี สรุปหลักการพื้นฐานไว้ง่ายๆ ว่า “การศึกษา” ควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้บุคคล :

- 1) รู้และเข้าใจโลกและชีวิต กล่าวคือ “ธรรมชาติ”
- 2) นำ “ความรู้” มาใช้ดำเนินชีวิต “ถูกทาง”
- 3) “สร้าง” ความ “สัมพันธ์ดีงาม” กับเพื่อนร่วมโลก

ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนผัง “หลักการศึกษที่เป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตและสังคม” ดังแสดงในรูปที่ 2

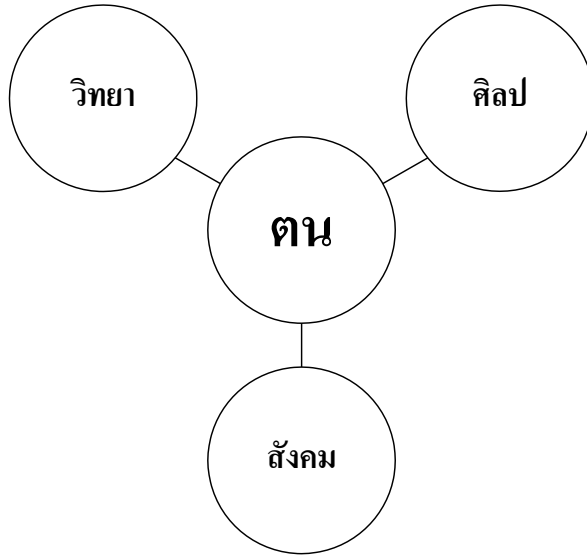
รูปที่ 2 : หลักการศึกษาที่เป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตและสังคม

“ธรรมชาติ” ยังสามารถจำแนกออกเป็น “รูปธรรม” และ “นามธรรม” ความรู้ในส่วนของรูปธรรมนั้นมีอยู่ใน วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลงานทางสติปัญญาของมนุษย์ ในขณะที่ความรู้ทางนามธรรมก็ยังจัดเป็น ความรู้ที่ถูกละเลยเสียเป็นส่วนมาก ความรู้เรื่องธรรมชาตินี้โดยรวมเรียกว่า “วิทยา”

การนำ “วิทยา” มาประยุกต์อย่างเหมาะสมนั้น นับเป็น “ศิลป์” ซึ่งครอบคลุมความรู้ในความพอเหมาะพอดี ฐั กาละเทศะในการใช้วิชาการนำแนวทางทั้งหลายของกิจกรรมทั้งหลายของชีวิต นี้คือ ศิลปศาสตร์แห่งการ ดำเนินชีวิต

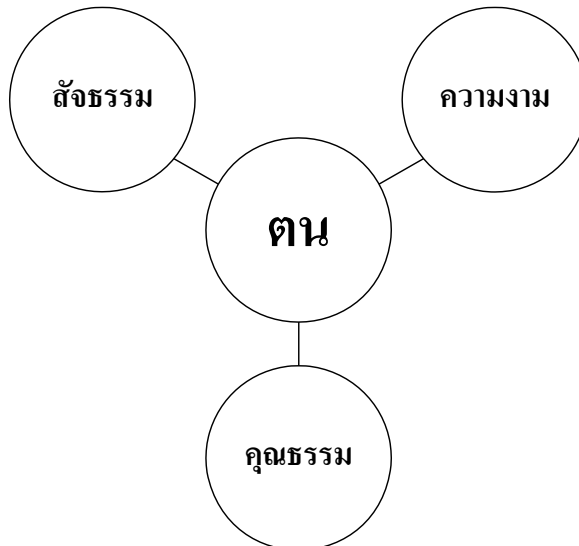
ความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของชุมชนและบุคคล เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะสร้างสรรค์ความสัมพันธ์อันดีงาม ก่อให้เกิดสังคมสันติสุข ความขัดแย้งและความรุนแรงอันเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปในโลกปัจจุบันเป็นสิ่งซึ่งถึง ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการศึกษาในด้านนี้

นั่นหมายความว่า รูปที่ 2 จึงอาจสรุปความจำแนกวิชาความรู้ตามหลักได้ ดังแสดงในรูปที่ 3

รูปที่ 3 : จำแนกวิชาความรู้ตามหลัก

ซึ่งเมื่อพิจารณารูปที่ 3 ในมิติของปรัชญาสากลแล้ว ก็จะพบว่าทั้ง 3 องค์ความรู้นำไปสู่ “คุณค่าสูงสุดตามหลักปรัชญาสากล” คือ สัจธรรม ความงาม และคุณธรรม ดังแสดงในรูปที่ 4

รูปที่ 4 : คุณค่าสูงสุดตามหลักปรัชญาสากล

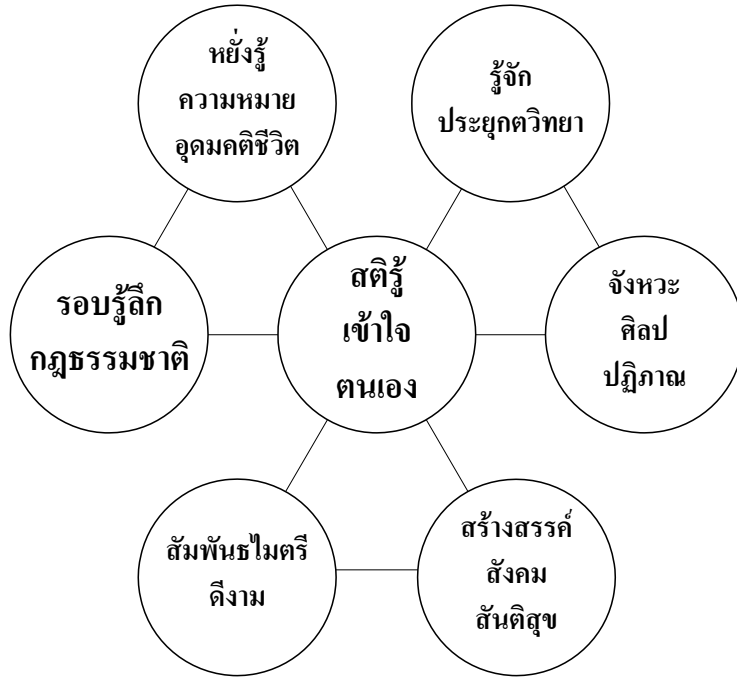
ความรู้รอบรู้ในเรื่องสังคม คือ ความรู้ในเรื่องสภาพตามเป็นจริงของธรรมชาติ อันได้แก่ ความรู้เรื่องกฎธรรมชาติ (ทั้งรูปธรรม และนามธรรม) และความรู้ในเนื้อหา ความหมาย ของธรรมชาติ ซึ่งหมายรวมถึง ความหมาย และอุดมคติของชีวิต

ความเข้าใจในการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ คือความงดงาม คือศิลปะ ยังสามารถจำแนกออกเป็น 2 มิติ คือ ด้านประยุกต์วิทยา หรือเทคโนโลยี วิศวกรรม ศิลปกรรม แพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น และด้านศิลปะในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ความสามารถในการนำเอาความรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์มาใช้ทันที่หรือที่เรียกว่า “ปฏิภาณ”

ความรู้ด้านคุณธรรม คือความรู้ความเข้าใจที่เป็นไปเพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนร่วมโลกด้วยกัน จำแนกเป็น วิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ อันเป็นรากฐานของการสร้างสรรค์สังคมสันติสุข และความเข้าใจและหยั่งรู้คุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคล อันเป็นรากฐานของความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างบุคคล

ทั้งนี้ความรู้ทั้งปวงล้วนผูกโยงไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่สำคัญยิ่งคือ ความรู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเอง

ซึ่งสามารถแสดงได้ตามรูปที่ 5 หลักการศึกษาสมบูรณ

รูปที่ 5 : หลักการศึกษาสมบูรณ์

ลองพิจารณารูปที่ 5 ดีๆ นะครับ พุทธศาสนิกชนที่สนใจศึกษาธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบ้าง บางท่าน อาจพอจะคุ้นๆ ว่ารูปนี้สอดคล้องกับหลักของ “สัปปุริสธรรม 7” ที่ว่าด้วย “ธรรมของสัตบุรุษ” หรือคุณสมบัติ ของคนดี (qualities of a good man; virtues of a gentleman) ซึ่งประกอบด้วย (คัดลอกจากคำแปลของท่าน พระธรรมปิฎก, ประยุทธ์ ปยุตโต)

1. ธัมมัญญูตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่ง ธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภาษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มี อะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่า จะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้นๆ เป็นต้น — knowing the law; knowing the cause)
2. อัตถัญญูตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิต ข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์

ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้น — knowing the meaning; knowing the purpose; knowing the consequence)

3. อุตัตถัญญาตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป — knowing oneself)

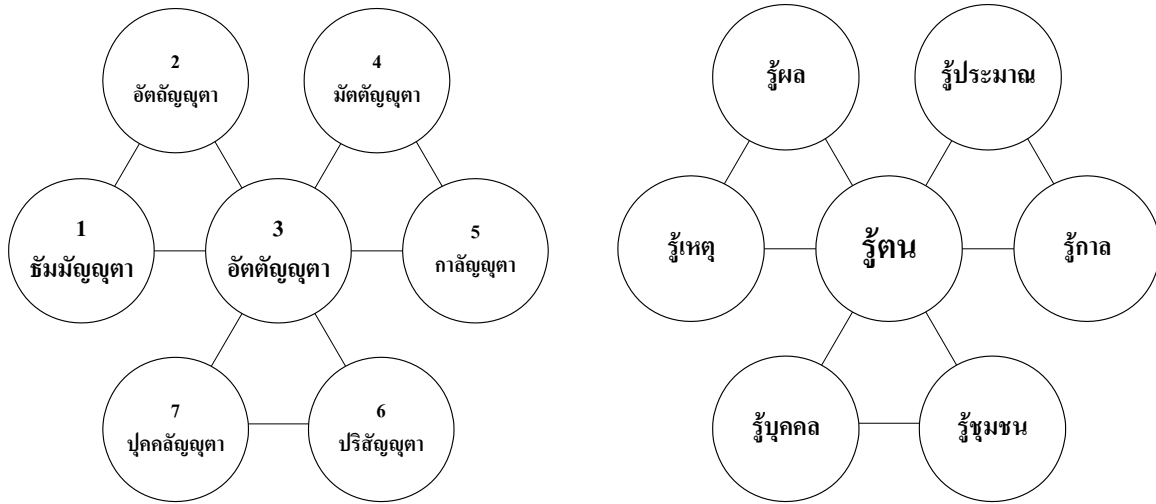
4. มัตถัญญาตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น — moderation; knowing how to be temperate)

5. กาลัญญาตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น — knowing the proper time; knowing how to choose and keep time)

6. ปริสัทถัญญาตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้ที่ประชุม รู้กิจที่ประชุมจะประพฤติดต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น — knowing the assembly; knowing the society)

7. บุคคลัญญาตา หรือ บุคคลปโรปรัญญาตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอวัยวะ ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่า ควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น — knowing the individual; knowing the different individuals)

ซึ่งสามารถแสดงได้ดังรูปที่ 6

รูปที่ 6 : สัปปริสธรรม 7

ด้วยเหตุดังกล่าว ผมจึงเกิดความรู้สึกว่า หากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต้องการประกาศคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นหลักการใหญ่ในการกำหนดแนวทางการเรียนการสอนในแต่ละหลักสูตร แนวความคิดจากการศึกษาเรื่อง “บัณฑิตอุดมคติ” ที่บูรพคณาจารย์ของเราได้ถ่ายทอดอบรมกันไว้ ก็คงยังเป็นเรื่องที่ไม่เขยหากแต่ทันสมัยและผ่านการพิสูจน์ว่าถูกต้อง แม่นยำมาแล้วกว่า 2500 ปี